

امکان سنجی تاسیس شرکت تک شریک در نظام حقوقی ایران

مرتضی حاجی پور

دانشیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده الهیات، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

Ac.hajipour@azaruniv.ac.ir

قابل انتشار در دوره ۲۴ شماره ۶۳ (پاییز ۱۴۰۴) نشریه پژوهشهای حقوقی

چکیده:

به طور سنتی در سیستم های مختلف حقوقی شرط تاسیس شخصیت حقوقی شرکت حضور حداقل دو شریک لحاظ شده و بر این اساس تشکیل شرکت با عضو واحد علی الاصول پذیرفته نشده است. مبانی چنین رویکردی معمولاً تکیه بر ماهیت قراردادی شرکت، قاعده وحدت دارایی، احتمال سوء استفاده از قالب شرکت تک شریک جهت اضرار به طلبکاران ذکر شده است. ولی به مرور زمان قانونگذاران کشورهای مختلف من جمله ایران به سمت شناسایی شرکت تک شریک حرکت کرده اند. شناسایی شرکت تک شریک در شرکت با مسئولیت محدود در لایحه اصلاح قانون تجارت- که هنوز قوه اجرایی نیافته است- این سوال را مطرح می کند که شناسایی این نوع شرکت تطابقی با ساختار نظام حقوقی ایران دارد؟ این تحقیق در نظر دارد به روش توصیفی و تحلیلی و با رویکرد تطبیقی به جستجوی پاسخ این سوال بپردازد و به اجمال می توان گفت شناسایی شرکت تک شریک تضادی با ساختار نظام حقوقی ایران نداشته و شرکت با مسئولیت محدود بهترین قالب برای تاسیس این نوع شرکت ها می باشد.

کلید واژه: شرکت، تک شریک، شرکت با مسئولیت محدود، شخصیت حقوقی، لایحه قانون تجارت.

مقدمه

شرکت تجاری به عنوان یک پدیده حقوقی از مهمترین ابزارهایی است که تاثیر به سزایی در جریان تولید و سرمایه گذاری دارد. اهمیت شرکت های تجاری تا بدانجاست که قانونگذاران کشورهای مختلف انجام برخی امور را صرفاً در قالب شرکت تجویز می کنند. انگیزه های متعددی در تاسیس شرکت تعقیب می شود که از مهمترین آنها مصون ماندن دارایی شخصی در برابر طلبکاران شرکت و به تبع افزایش ریسک پذیری در روابط تجاری و سرعت در فعالیت های تولیدی و سرمایه گذاری می باشد. لیکن این ویژگی مثبت شرکت بدون ایراد نیست و زمینه را برای سوء استفاده اشخاص از قالب شخصیت حقوقی در اضرار به اشخاص ثالث باز می گذارد.

با لحاظ مفهوم شراکت در فعالیت، شرکت همیشه تداعی گر حضور حداقل دو شخص در تاسیس و تداوم شرکت بوده است. لیکن، به مرور زمان با افزایش نیاز به شرکت به عنوان یک نهاد اقتصادی و همچنین با در نظر گرفتن حق اشخاص در تاسیس شرکت به مثابه یک حق بنیادین و اساسی، رویکرد کمیت گرا از شرکت به توجه به شرکت به عنوان یک نهاد حقوقی بدون توجه به تعداد اعضا تغییر یافته است به نحوی که کشورهای مختلف با اصلاح قوانین و یا وضع قوانین جدید زمینه شناسایی شرکت های تک عضو را فراهم کرده اند. قانونگذار ایرانی نیز از این سیر تحولات دور نمانده و در لایحه اصلاح قانون تجارت- که هنوز قوه اجرایی پیدا نکرده است- تاسیس شرکت تک شریک را در قالب شرکت با مسئولیت محدود شناسایی کرده است.

شناسایی شرکت تک شریک در لایحه اصلاح قانون تجارت این سوال را مطرح می کند که تاسیس چنین شرکتی با ساختار نظام حقوقی ایران انطباق دارد و اگر پاسخ به سوال مثبت باشد امکان تاسیس این نوع شرکت در کدام یک از اشکال شرکت های تجاری ممکن است؟ فرضیه تحقیق بر این استوار است که تاسیس شرکت تک شریک تعارضی با ساختار نظام حقوقی ایران ندارد و شرکت با مسئولیت محدود به لحاظ مختصات خاص اش به خصوص محدودیت های انتقال سهم الشرکه بهترین قالب جهت تاسیس این نوع شرکت ها می باشد.

این تحقیق به روش توصیفی، تحلیلی و با مطالعه تطبیقی در چند بند تنظیم شده است: بند اول به معرفی مختصر شرکت تجاری می پردازد. در بند دوم از شرکت تک شریک، اقسام آن و امتیازات این نوع شرکت ها بحث شده است. بند سوم به ارزیابی دلایل موافقان و مخالفان تاسیس شرکت تک شریک اختصاص یافته است. در بند چهارم از راهکارهای تعدیل معضلات شرکت تک شریک بحث شده است. بند پنجم به بررسی تطبیقی جایگاه موضوع در نظام های حقوقی می پردازد. در بند ششم نیز از جایگاه موضوع در نظام حقوقی ایران با نگاهی به لایحه اصلاح قانون تجارت بحث شده است و در نهایت یافته های تحقیق ارائه می شود.

۱- شرکت تجاری

شرکت و احکام مرتبط با آن از مهمترین مقررات هر کشوری محسوب می شود. این اهمیت در خصوص شرکت های تجاری دو چندان است به نحوی که قانونگذار انجام برخی فعالیت ها را در قالب شرکت الزامی کرده است. تبصره ۲ آیین نامه اجرایی تبصره ماده ۱۲۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹ مقرر می دارد: «فعالیت بخش غیر دولتی در زمینه خدمات مخابرات صرفاً در قالب شرکتهای ثبت شده مجاز می باشد». شرکت واژه ای است عربی از ریشه شرک در معنای مشارکت، شریک شدن، انباز گشتن، همدست شدن با یکدیگر در کاری، سهم شریک، بهم مخلوط شدن اموال دو یا چند نفر شریک بطوری که اموالشان مشاع باشد. و به قرارداد نیز اطلاق می شود اگرچه اموالشان با هم مخلوط نشود.^۱ در حقوق مدنی دو معنا برای شرکت ذکر شده است. معنای عام یعنی عقدی که در آن طرفین، سرمایه یا کار خود را برای رسیدن به سودی

^۱ لویس، معطوف، المنجد، محمد بندرریگی، ج ۱، چ اول، (تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۸۷)، ص ۸۴۳ حسن، عمید، فرهنگ عمید، چاپ یازدهم، (تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۶)، ص ۷۹۳.

خاص جمع می کنند^۲ و معنای خاص، یعنی اشاعه در حق مالکیت. ماده ۵۷۱ قانون مدنی ایران می گوید: «اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیء واحد به نحو اشاعه». با این که ماده نتیجه شراکت را با خود شرکت یکی دانسته است^۳، ولی در این که شرکت مدنی در معنای عام و خاص مستلزم حضور حداقل دو شخص هست تردیدی نیست.

قانون تجارت و لایحه اصلاح قانون تجارت در مواد متعدد احکام مرتبط با انواع شرکت ها را بیان کرده اند، بی آنکه تعریفی از شرکت تجاری به عمل آید. لیکن در تعاریفی که از انواع شرکت های تجاری به عمل آمده است بر شرط حداقل دو شخص جهت تشکیل شرکت تصریح شده است. (م. ۳ لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت ۱۳۴۷، ۹۴، ۱۱۶، ۱۴۱، ۱۶۲، ۱۸۳ قانون تجارت). شرط حداقل دو شریک در دو مرحله اثر خود را نشان می دهد:

۱- شرکت بدون حضور حداقل تعیین شده در قانون قابل تشکیل نیست^۴.

۲- بقای حداقل اعضاء در جریان فعالیت شرکت نیز الزامی است. بنابراین اگر در نتیجه فوت، اخراج، استعفاء و... شرکت اعضای خود را از دست دهد لازم است حداقل مورد نیاز دوباره تامین گردد و الا، شرکت با خطر انحلال مواجه می شود.

در تعاریف دکتربین از شرکت نیز بر این عنصر تاکید شده است: «شرکت تجاری عبارت است از سازمانی که بین دو یا چند نفر تشکیل می شود که در آن هر یک سهمی به صورت نقد یا جنس یا کار خود در بین می گذارند تا مبادرت به عملیات تجاری نموده و منافع و زیانهای حاصل را بین خود تقسیم کنند»^۵. «شرکت عهدی است که به وسیله آن دو یا چند شخص توافق می کنند آورده هایی را به منظور تقسیم منافع احتمالی، مشترکاً مورد تجارت قرار دهند»^۶.

برخی به جای تکیه بر مفهوم لغوی شرکت بر ماهیت آن به عنوان یک نهاد تمرکز کرده و می گویند: شرکت، واحد حقوقی است که متشکل از ساختار غیر ملموس برای جریان امورات و عملیاتیهای واحد حقوقی بوده که اساس آن از طرف دولت ایجاد می شود و این واحد، دارای حقوق و تعهداتی است که از طرف دولت به آن داده شده یا اجازه آن داده شده است^۷. همچنین گفته شده: شرکت یک واحد است؛ مخلوق اعتباری و مصنوعی حقوق که حقوقی را در روابطش با دولت یا دیگر اشخاص حقیقی یا حقوقی دارد^۸. شرکت مجموعه ای از اجزا است، که از لحاظ فنی، یک شخص غیر واقعی متشکل از اشخاص حقیقی بوده و از نقطه نظر روابط حقوقی، منافع گروهی کم و بیش متمایزی از منافع شخصی اعضا دارد^۹. در تعریف دیگری گفته شده: از نظر تحلیلی، شرکت تجاری

^۲ بند یک م. ۶۲۰ قانون تعهدات ترکیه بیان داشته است: «دو یا چند شخص که با فراهم آوردن کار و کالایشان با هم از طریق توافق به منظور رسیدن به یک هدف متحد می شوند».

^۳ ناصر، کاتوزیان، حقوق مدنی (مشارکتها-صلح)، جلد سوم، چ چهارم، (تهران: کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۶)، ص ۱۰؛ سید محمود، کاشانی، حقوق مدنی (قراردادهای ویژه)، ج اول، (تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۸)، ص ۴۴.

4 Mahmut, Yavasi, «Limited Liability Companies in Turkish Company Law», International Company and Commercial Law Review, (1997), p. 392.

^۵ حسن، ستوده تهرانی، حقوق تجارت، ج ۱، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۶)، ص ۱۷۲.

^۶ محمد، صقری، تعریف شرکت تجاری، تحولات حقوق خصوصی، زیر نظر ناصر کاتوزیان، ج ۲، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۱)، ص ۱۸۵ به بعد؛ ربیعا، اسکینی، حقوق تجارت (شرکت های تجاری)، ج ۱، چ ۴، (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۹)، ص ۱۷؛ محمد عیسی، نفری، مباحث تحلیلی از حقوق شرکت های تجاری، ج ۱، چ ۱، (تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۸)، ص ۱۹؛ حسن، حسینی، حقوق تعاونیه، چ اول، (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۱)، ص ۳۰۳؛ محمدرضا، پاسبان، حقوق شرکت های تجاری، چ ۴ (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۹)، ص ۵۹.

Davies, P. Gower and Davies, *Principles of Modern Company Law*, (London, Sweet & Maxwell, 2003), p. 3.

⁷ Soderquist D. Larry & Sommer A.A, *Corporations, Cases, Materials, Problems*, (Contemporary Legal Education Series, Third Edition, 1986), p. 3.

⁸ Henn Harry G. & Alexander R. John), *Law of Corporations*, (West Publishing Co, Third Edition, 1983), pp.144-146.

⁹ Ibid, 145.

قراردادی است که به موجب آن یک یا چند نفر توافق می کنند سرمایه مستقلی را که از جمع آورده های آنها تشکیل می شود، ایجاد کنند و به موسسه ای که برای انجام مقصود خاصی تشکیل می گردد، اختصاص دهند و در منافع و زیان های احتمالی حاصل از بکارگیری سرمایه سهیم باشند.^{۱۰} در واقع شرکت تجاری به عنوان یک شخص حقوقی، اثر عقدی است که می توان آن را عقد یا قرارداد شرکت تجاری نامید.^{۱۱}

با تاسیس شرکت تجاری شخصیت جدید حقوقی به نام شرکت به وجود می آید که از شخصیت اعضای شرکت مستقل است. اثر استقلال در شخصیت این است که اعضای شرکت در هویت شرکت ادغام می شوند به نحوی که شخصیت شرکت علی رغم تغییر در عضویت اعضا در نتیجه فوت، اخراج، کناره گیری، بدون تغییر باقی می ماند.^{۱۲} همچنین شرکت تجاری دارای مختصاتی چون مسئولیت محدود شرکا در شرکت های سرمایه ای، انتقال پذیری سهم، تمرکز مدیریت در هیات مدیره می باشد. از این بین مسئولیت محدود^{۱۳} شرکا جایگاه ویژه ای دارد که وفق آن، شرکت، خود در برابر دیونش پاسخگو است؛ انگیزه اصلی اشخاص در برخورداری از این امتیاز این است که ریسک فعالیت تجاری را به خارج از دارایی شخصی هدایت کنند؛ توسعه سرمایه گذاری، کاستن از نیاز به کنترل نمایندگان از طرف سرمایه گذاران، تقلیل هزینه های نظارت، فرصت دادن به مدیران جهت اقدام کارآمدتر و اجازه دادن به سرمایه گذاران جهت تقلیل ریسک از آثار مثبت این نوع مسئولیت است.^{۱۴}

۲- شرکت تک شریک و انواع آن^{۱۵}

همچنانکه اشاره شد شریک در لغت یعنی شخصی که با دیگری کاری را انجام می دهد. تعریف شرکت تک شریک از تعریف تحت اللفظی آن قابل برداشت است: شرکتی تنها با یک شخص به عنوان عضو؛ شرکتی با یک سهامدار که مسئولیت مالی و حقوقی فعالیت محدود به شرکت می شود.^{۱۶} در قانون شرکت های بنگلادش ۱۹۹۴ (اصلاحیه دوم ۲۰۲۰) (م. (c) ۱۱ A) آمده است: شرکتی تنها با یک شخص حقیقی به عنوان سهامدار. البته شرکت تک شریک ممکن است کارکنان، سازمان گسترده و همچنین

^{۱۰} ربیعا، اسکینی، حقوق تجارت (ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته)، ج اول، (تهران: سمت، ۱۳۷۵)، ص ۱۷

^{۱۱} کوروش، کاویانی، حقوق شرکت های تجاری، ج ۱، (تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۶)، ص ۵۰- کورش، کاویانی، حقوق شرکت های تجاری، (تهران: نشر میزان، ج ۲، ۱۳۸۹)، ص ۱۶.

James, Cox D., Thomas Lee Hazen and F hodge o, Eal, «Corporation», Aspen Law and Business, (1997), pp 1-4.

^{۱۳} شرکت های تضامنی و نسبی مستثنی از این ویژگی هستند.

^{۱۴}Roberto, Romano, *Foundations of Corporate Law*, (Foundation Press, 1993), pp.61-72.

^{۱۵} در زبان انگلیسی واژه Single Member Company در آلمانی "Einpersonen-Gesellschaft" و در فرانسه Societe Unipersonnelle برای این مفهوم بکار می رود. عبارات بکار رفته در خصوص این نوع شرکت در متون انگلیسی متفاوت است: One- Man Company, One- Man Corporation, One Person Company/ Corporatio, Single Member Company. اصطلاح Single – Member Company رایج تر است.

^{۱۶} Hasan Pulsali, *Yeni Sirketler Hukuku genel esaslar*, (Adalet Yayinevi, Ankara, 2012), p. 344- Feyzan H. Sehirali Celik, *Hukukun Economic Gerceklige Yaniti: Tek Kisilik Sirketler*, Batider, Haziran, 2007, C. XXVV. S. 1, P. 165- Behrenes, P. 2002, *Comparative Company Law*, CEU Press

هیات مدیره داشته باشد که منافاتی با تک شریک بودن شرکت ندارد. این نوع شرکت از دو جهت با مفهوم سنتی شرکت متمایز می شود: تک شریک داشتن و عنوان کلمه شرکت.^{۱۷}

همچنانکه اشاره شد شرکت در لغت و قوانین جاری به عنوان شخصیتی تلقی شده است که مستلزم حضور حداقل دو شخص است. این تلقی باعث شده است تصور شرکت تک شریک با تردیدانی روبرو شود. برای نمونه گفته شده تشکیل شرکت توسط یک شخص متناقض بوده و این واحد همچون ازدواج شخص با خود، سرطان حیات تجاری و سازمان استثنایی و البته غیر عادی است.^{۱۸} شرکت تک شریک ممکن است در سه وضعیت ظاهر شود:

۱- شرکت تک شریک عملی؛^{۱۹}

در این فرض شرکت در ظاهر بیش از یک عضو دارد ولی در عمل یکی از اعضا فعالیت های شرکت را مدیریت می کند و عضو/ اعضای دیگر صرفاً به منظور تامین حداقل های قانونی حضور دارند.^{۲۰}

۲- تاسیس متقلبانه شرکت؛

در این فرض به منظور رعایت ظاهر قانونی، حداقل های قانونی در تشکیل شرکت رعایت می شود در حالی که به غیر از یکی از اعضا بقیه صرفاً به منظور تامین حداقل مذکور در شرکت حضور دارند و شرکای ظاهری و غیر واقعی^{۲۱} هستند.

دو حالت اول در نظامهای حقوقی مختلف پذیرفته شده است و مقررات شرکت های تک شریک به این نوع شرکت ها سرایت نمی کند، زیرا در این نوع شرکت ها به صورت رسمی بیش از یک شریک حضور دارد و قانوناً نیز شریک شدن در شرکت با سهم بسیار پایین منع نشده است.

۳- تاسیس شرکت توسط یک شخص واقعی^{۲۲}

این نوع شرکت فرضی را در بر می گیرد که تنها یک شخص اقدام به تاسیس شرکت کند. مداخله شخص واحد در تاسیس شرکت و برخورد آن با تلقی سنتی از مفهوم شرکت باعث تردیداتی در امکان تاسیس این نوع شرکت است. در گذشته رویکرد غالب بر تلقی شرکت به عنوان قرارداد و مقاومت در شناسایی تک شریک بوده است.^{۲۳} ولی امروزه شرکت های تک عضو نقش مهمی را در تجارت

¹⁷ Kemal Cevik, *Fransız ve Türk Hukukunda Tek Ortaklı Şirketler/ Sinirli Sorumlu İşletme*, (Ali Bozer, s Armagan, Ankara, 1998), p. 51.

¹⁸ Aslı E. Gürbüz Usluel, *Considerations On The Economic Effect Of The New Turkish Commercial Code Provisions Regarding Single Member Companies*, Law and Economics Conference Bilkent-Ankara/Turkey, 25-26 April 2014, p.1.

در حقوق رم استثنائاتی بر این قاعده وجود داشته است که از جمله می توان به Peculium اشاره کرد. منظور از این نهاد عبارت است از پس اندازهای فرزند یا برده که با رضایت پدر یا ارباب تحت مدیریت مستقل آنها بودند. از طریق این نهاد، اصل مسئولیت محدود، که یکی از مهمترین مختصات شرکت های امروزی هست، به منصفه ظهور رسیده است. یعنی جدایی فرد و دارایی تجاری ظاهر شده است. به علاوه، این نهاد نماد تاسیس و نگهداری شرکت تک شریک نیز بوده است چرا که این نهاد غالباً چنین تلقی می شد که متعلق به شخصی است که یا فرزند است یا برده.

¹⁹ de facto.

²⁰ Ali Ihsan Yarar, *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Tek Kisilik Şirket, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2019, p. 3- Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku I*, 2009, n. 46 - Muzaffer, Eroglu, «Single-Member Companies in Turkish Law», 64 *Legal Hukuk Dergisi*, (2008), p. 1269.

²¹ Saman Adam in Turkish, Straw Man or Dummy Shareholder in English, *Strohman in German*

²² ex nihilo.

²³ Mario, Rotondi, «Limited Liability of the Individual Trader: One Man Company or Commercial Foundation», 48 *Tulane Law Review*, (1973-74), pp. 989-996.

ایفا می کنند که در آن شرکت های کوچک در حال تکثیر هستند^{۲۴}. در واقع، بعد از پایان جنگ سرد، تفکر اقتصادی نئولیبرال نقش تعیین کننده ای در تعیین سیاست های اقتصاد جهانی بدست آورد. این شیوه تفکر بر اهمیت موسسات و شرکت های کوچک و متوسط در رشد اقتصادی تاکید کرده و زمینه ابتکاراتی را جهت اصلاحات به منظور افزایش کارایی و بهره وری باعث شد. مهمترین این اصلاحات عبارت است از تجویز و تشویق تاسیس شرکت های تک شریک.^{۲۵} پذیرش رسمی شرکت تک شریک باعث شد شرکت های تک شریک عملی مینا و پایه قانونی پیدا کنند.^{۲۶} همچنین نیاز به شخص صوری جهت تاسیس شرکت برطرف شد. بدیهی است توجه سرمایه گذاری های مستقیم خارجی نیز جلب شده و این امر به نحو مثبتی بر بازار و اقتصاد تاثیر می گذارد. کشورهایی چون بریتانیا، چین و سنگاپور از زمان پذیرش شرکت تک شریک شاهد رشد سه و نیم درصدی در اقتصادشان بوده اند.^{۲۷} مطابق آمار رسمی اتحادیه اتاق و بورس کالای ترکیه از ژانویه ۲۰۱۳ تا می ۲۰۱۷ در این کشور از بین ۴۷۶۰۲ شرکت سهامی ثبت شده، ۲۵۴۱۳ یعنی ۵۳/۳ درصد شرکت تک عضو بوده است. همچنین از ۲۹۸۹۸۰ شرکت با مسئولیت محدود ۱۲۴۹۸۰ شرکت تک شریک بوده است یعنی ۵۹/۹ درصد.^{۲۸} در اتحادیه اروپا نیز در این بازه از ۱۲ میلیون شرکت با مسئولیت محدود، ۵/۲ میلیون شرکت تک شریک بوده است. یعنی ۴۳/۳ درصد

مهمترین دلیل اقتصادی که اشخاص را به تاسیس شرکت تشویق می کند تمایل اشخاص به بهره مندی از مسئولیت محدودی است که حقوق شرکتهای اعطا می کند.^{۲۹} کاستن از مالیات بر درآمد از دیگر انگیزه های مهم در تاسیس این نوع شرکت است.^{۳۰} البته از نقطه نظر ایجاد شخص حقوقی به نام شرکت تفاوتی بین شرکت عادی و تک شریک نیست؛ شرکت تک عضو، نهاد مستقلی نسبت به سایر شرکت ها نبوده و به لحاظ ماهیتی نوع جدیدی در کنار سایر شرکت ها نیست، بلکه وصفی اضافی برای شرکت های تجارتي بوده و تنها از جهت تاسیس با سایر شرکت ها متفاوت است. بنابراین، ماهیت شرکت تک عضو، ماهیت شرکت تجارتي، به علاوه ویژگی تک عضوی است.^{۳۱} ولی تک عضوی بودن سبب تفاوت هایی در برخی از زمینه ها از قبیل اداره و وظایف مجمع عمومی در این نوع از شرکت ها می باشد.^{۳۲}

در قانونگذاری های مرتبط با تجویز تاسیس شرکت تک شریک دو رویکرد اتخاذ شده است:

24 Andrew, Hicks & S. H. Goo, *Cases and Materials on Company Law*, (New York: Oxford University Press, 5 edn, 2008), p. 8

25 SMC.

26 Frank Wooldridge, 1980, *One Man Companies*, 5 *Holdsworth L. Rev.*, 73-76, p. 75.

27 *One Person Company in Asia and Europ: A Comparative Study*, Salah Mohammed N Almasabi, Hasani Mohd. Ali & Hazlina Shail d Noor Alam, *Journal of Legal Studies*, 14(2), 607-631, 2023, p. 608.

28 Ince, *op. cit*, p. 25.

29 Michaeltrebilcock, Paulhalpern, and Stuartturnbull, «An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law», *University of Toronto Law Review*, Vol. 30, (1980), p. 117- Robert A, Esperti, and Renno L, Peterson, «Incorporating your Talents: A Guide to One Man Corporation or How to Lead A Sheltered Life», McGraw- Hill Book Company, (1984), p. 13.

30 Philiplipton & Abeherzberg, *Understanding Company Law*, (Pymont: Lawbook Co, 13 edn, 2006), p. 27.

^{۳۱} جعفر، نوری پوشانلویی و مجتبی، بانسی، «جایگاه شرکت تک عضو در حقوق ایران و اتحادیه اروپا»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۷، شماره ۳ (۱۳۹۶)، ص ۵۷۴.

^{۳۲} لازم به ذکر است شرکت تک عضو نهادی مستقل از موسسه فردی (مالکیت انحصاری) است. موسسه فردی، یک نهاد بازرگانی است که شخصیت حقوقی ندارد و دارنده آن، مسئول پرداخت بدهی های موسسه است. تاسیس این نهاد نیازی به تشریفات خاص ندارد و هر تاجر بدون آنکه خود بداند ممکن است صاحب این نهاد باشد. مثلاً در حقوق ایران، مالک نمایشگاه اتومبیل که دلال و در نتیجه تاجر محسوب می شود، صاحب این موسسه است. در حالی که شرکت تک شریک نیاز به ثبت دارد و پس از ثبت است که شخصیت حقوقی پیدا می کند.

برخی کشورها نظیر سنگاپور (کامن لو) صرفاً مقررہ موجود را اصلاح کرده و قید تک شریک را در متن موجود اضافه نموده اند (۲۰۰۶). بند الف ماده ۲۰ قانون شرکت های این کشور که قبل از اصلاح مقرر می داشت: شرکت باید حداقل دو عضو داشته باشد، بعد از اصلاح بدین صورت درآمد: شرکت حداقل یک عضو خواهد داشت. ولی هیچ مقررہ یا بند مشخصی در مقایسه با شرکت های عادی در خصوص شرکت تک عضو پیش بینی نشده است. بنابراین شرکت با مسئولیت محدود تک شریک در این نوع سیستم ها متفاوت از دیگر شرکت های با مسئولیت محدود تلقی نمی شود.

در مقابل، برخی کشورها در خصوص این نوع شرکت ها مقررہ خاصی با احکام مشخص پیش بینی کرده اند. برای نمونه در قانون شرکت های چین (حقوق نوشته) (۲۰۰۶)^{۳۳} فصل فرعی (بخش سوم از فصل دوم قانون) به صورت مشخص به این نوع شرکت ها اختصاص پیدا کرده و در آن احکام خاصی هم پیش بینی شده است من جمله پیش بینی حداقل سرمایه لازم جهت تاسیس و معکوس کردن بار اثبات مسئولیت محدود. در این کشورها مقررات ناظر به شرکت های مرسوم لازم الاجراست مگر این که مغایر با مقررات خاص شرکت های تک عضو باشند.

۳- ارزیابی دلایل امکان تاسیس شرکت تک عضو

برای بررسی امکان تاسیس شرکت تک شریک و ارزیابی دلایل موافقان و مخالفان لازم است ابتدا ماهیت حقوقی شرکت تجاری مورد توجه قرار گیرد. در خصوص ماهیت حقوقی شرکت تجاری دو نظریه اصلی مطرح است:

۳-۱- نظریه قراردادی

وفق این نظریه، شرکت چیزی جز قرارداد نیست، چرا که قرارداد شرکت، روابط بین شرکا را تنظیم می کند و در روابط میان شرکا، در اغلب موارد، قرارداد شرکت بر مقررات قانون تجارت ارجح است.^{۳۴} م. ۱۸۳۲ قانون مدنی فرانسه تجلی این رویکرد است: «شرکت در صورتی تشکیل می شود که دو یا چند شخص در نتیجه قرارداد، توافق کنند که مال یا صنعت شان را برای یک فعالیت مشترک با قصد نفع بری یا منتفع شدن از پس اندازی که ممکن است از آن ناشی شود اختصاص دهند». با پذیرش نظریه قراردادی، تشکیل شرکت تک شریک ممکن نبوده و چنین شرکتی غیر متعارف است و انطباقی با مفهوم شرکت ندارد. بنابراین شرکتی که در آن کلیه سهام در اختیار یک شخص باشد نمی تواند شرکت تلقی شود.^{۳۵} مهمترین دلیل فقهی بر عدم پذیرش شرکت تک عضو نیز تلقی قراردادی از شرکت است که شرکت اجتماعی از دو نفر یا بیشتر می باشد.^{۳۶} در همین راستا گفته شده است هر چند قانونگذار نام این نهاد (شرکت تک نفره) را شرکت گذاشته ولی یقیناً می دانیم که این نهاد، همان شرکت به معنای خاص خود نیست، زیرا در محتوا، فردی با اختصاص بخشی از دارایی اش به یک شخصیت حقوقی، بدون نظر به آمیختن دارایی خود با دارایی دیگران، نهادی را تاسیس می کند. بنابراین، همچنانکه لازمه شرکت، چه مدنی و تجارتي، این است که دارایی افراد با هم آمیخته شود و شرکت تک نفره نهادی است که نمی توان نام شرکت، بماهو شرکت بر آن گذاشت، بلکه نهادی است تجارتي و مشروع که کارایی سایر شرکت

^{۳۳} در چین شرکت تک شریک می تواند از طرف شخص حقیقی یا حقوقی تاسیس شود. ولی شخص حقیقی تنها می تواند یک شرکت تک شریک تاسیس نماید. ثبت شرکت ضروری بوده و تاریخ تاسیس تاریخ صدور مجوز کسب و کار شرکت می باشد. وضعیت تک شریک بودن شرکت می بایست در گواهی تجاری و ثبتی شرکت قید گردد. حداقل سرمایه شرکت ۱۰۰ هزار RMB^{۳۳} می باشد که می بایست کل این مبلغ در زمان ثبت پرداخت گردد.

^{۳۴} حسین، خزاعی، حقوق شرکت های تجاری، جلد ۱ و ۲ (تهران: نشر قانون، چ اول، ۱۳۸۵)، ص ۲۴-۲۳.

^{۳۵} Miao, Beihui, «A Comparative Study of Legal Framework for Single Member Company in European Union and China», Journal of Politics and Law, Vol. 5, No. 3, (2012), p. 6.

^{۳۶} پریسا، مشایخی، ظهور شرکت تک نفره در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی علامه محدث نوری (ره)، ۱۳۹۵، ص ۳۶.

های تجارتي را داشته و امروزه وجودش برای توسعه روابط بازرگانی ضروری به نظر می رسد. بنابراین با مراجعه به عرف و عادت، قدرمتیقن برای مفهوم شرکت این است که حداقل دو نفر برای انعقاد آن در نظر بگیریم و اگر بخواهیم مفهوم شرکت را غیر از این بدانیم از مسیر عرف و عادت که یکی از منابع علم حقوق است منحرف شده ایم.^{۳۷}

۳-۲- نظریه سازمانی

وفق این نظریه شرکت یک تاسیس حقوقی است. بنابراین شرکت تجارتي به صرف قرارداد طرف ها تشکیل نمی شود، بلکه تشکیل آن بسته به یک سلسله اقدامات خارج از قرارداد است که توسط قانونگذار تعیین می شود. با پذیرش این نظر امکان تشکیل شرکت تک شریک ممکن است، چرا که در مرحله تشکیل آنچه که به شرکت اعتبار می دهد، حکم قانون است و قانون می تواند تشکیل شرکت های با عضو واحد را وضع و پیش بینی کند. این نظریه مبتنی بر شناسایی شخصیت حقوقی برای شرکت تجارتي به موجب حکم قانون است و این امر به ویژه در مورد شرکت تک عضو مصداق دارد.^{۳۸}

با توسعه نقش شرکت در اقتصاد ملی و بین المللی تمرکز از ماهیت شرکت به عنوان یک قرارداد به تلقی از شرکت به مثابه یک سازمان حقوقی و اقتصادی تغییر یافته است.^{۳۹} تحقق شرکت تک شریک مستلزم این است که بر شرکت به عنوان شخص حقوقی تمرکز کنیم و نه شراکت^{۴۰}. با این تصور است که شرکت می تواند بدون وجود قرارداد در معنای مرسوم کلمه از طرف یک شخص نیز تاسیس شود^{۴۱}؛ در این منطق حقوقی شکل گیری یک شرکت تجاری بیش از آنکه به وجود افراد متعدد وابسته باشد، به وجود دارایی و ثروت وابسته است، فارغ از اینکه این سرمایه متعلق به یک فرد و یا افراد متعدد باشد، زیرا هدف نهایی شرکت، ایجاد فضای مناسب کسب سود و کارکرد اصلی شرکت نظم دهی به فضای بازرگانی به منزله شخصیتی مستقل و معرفی این نهاد به دنیای تجارت است.^{۴۲} مخالفان امکان تاسیس شرکت تک شریک به دلایلی چند تکیه می کنند:

قاعده وحدت دارایی اشخاص یکی از مبانی مهم مخالفت است. به استناد قواعد بنیادین حقوق مدنی هر شخصیتی تنها یک دارایی دارد و این دارایی قابل تجزیه نیست.^{۴۳} هر کس با تمام دارایی و اموال خود مسئول پرداخت دیون و تعهدات مالی خود است و نمی تواند قسمتی از دارایی خود را برای دسته معینی از معاملات اختصاص دهد و از دسترس طلبکاران دور سازد. با تشکیل شرکت تک شریک شخص می تواند اموال و دارایی خود را تجزیه و خطرهای ناشی از مسئولیت، عدم مهارت در تجارت و کوتاهی در آن را به دیگر اشخاص جامعه تحمیل کند. در حالی که وحدت دارایی و مسئولیت نامحدود موجب تمایل عمومی به انجام معاملات با دیگران می شود، چرا که تجار، خطر فعالیت های خود را از محل دارایی خود جبران می کنند.

در پاسخ می توان گفت اولاً، دارایی با تاسیس شرکت تک شریک تجزیه نمی شود، چرا که در واقع دو شخصیت وجود دارد: شرکت تک شریک و شریک واحد.^{۴۴} ثانیاً، با پذیرش تئوری شخصیت حقوقی، شخص می تواند با اختصاص دارایی خود به فعالیت های

^{۳۷} آرش، بادکوبه هزاوه، پیشین، ص ۱۹؛ محمد جعفر، جعفری لنگرودی، علم حقوق در گذر تاریخ (تهران: انتشارات گنج دانش، چ اول، ۱۳۸۷)، ص ۱۴۵.

^{۳۸} محمد رضا، یاسبان، پیشین، ص ۵۱.

^{۳۹} سید علی، سید احمد سجادی، «تحلیل شرکت از دیدگاه اقتصادی»، مجله حقوق خصوصی دانشگاه تهران، شماره ۱۳ (۱۳۸۷)، صص ۸۵-۸۴.

Jules, Silk, «One Man Corporation: Scope and Limitations», University of Pennsylvania Law Review, Vol 100., No. 6, (1952), p. 583.

^{۴۰} Partnership.

^{۴۱} Bretka, 2010, p. 2

^{۴۲} کاویانی، پیشین، ص ۱۲.

^{۴۳} سید حسین، صفایی و مرتضی، قاسم زاده (۲۰۰۵)، ص ۱۹-۱۸.

^{۴۴} عباس، نیازی، ایام، کمرخانی و محسن، جلیلیان، «بررسی شرکت تک شریک در حقوق ایران با نگاه تطبیقی»، دو فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه سابق)، دوره جدید، سال بیست و دوم، ش ۸ (۱۳۹۴)، ص ۸.

تجارتی شخص حقوقی ایجاد کند همچنانکه در وقف هست. وفق م. ۳ قانون تشکیلات و اختیارات سازمان حج و اوقاف و امور خیریه مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۰۶ هر موقوفه دارای شخصیت حقوقی است. از حکم قانون و سابقه فقهی آن می توان به عنوان یک مبنای فقهی و حقوقی شرکت با عضو واحد استفاده کرد. در واقع وقتی شخص می تواند با تخصیص اموال خود به امور معین باعث ایجاد شخصیت حقوقی شود این امکان که وی بتواند با تخصیص بخشی از اموال خود به فعالیت تجاری شرکتی را تاسیس نماید ممکن است. با این تفاوت که در وقف رابطه واقف و موقوفه قطع می شود (م. ۵۵ ق. مدنی) در حالی که در شرکت تک عضو، رابطه عضو و شرکت قطع نشده و ایشان به عنوان شریک واحد در شرکت مشارکت دارد. در حقوق فرانسه نیز نظریه اموال تخصیصی که به معنای تخصیص دارایی معین به هدف معین است موجب شناسایی شرکت تک عضو با مسئولیت محدود در موارد منصوص شده است که استثنایی بر اصل وحدت دارایی در حقوق فرانسه است.^{۴۵}

یکی دیگر از دلایل مخالفان احتمال سوء استفاده اشخاص از قالب شرکت است. به نظر این طیف با لحاظ جدایی شخصیت شریک از شرکت امکان سوء استفاده از شرکت زیاد است. شرکت با عضو واحد این امکان را به شخص می دهد که به انجام فعالیت مبادرت ورزد بی آنکه تمام ریسک و خطر آن را خود متحمل شود و بدین ترتیب اشخاص می توانند دارایی خود را تجزیه کرده و خطرات ناشی از بی تجربگی، تسامح و بداقبالی خود را به دیگران تحمیل نمایند. اثر منفی این امر بر اقتصاد این است که ضریب ریسک فعالیت های اقتصادی را به میزان بالایی برای اشخاص طرف معامله با شرکت افزایش می دهد.^{۴۶}

احتمال سوء استفاده از قالب شرکت نمی تواند عدم شناسایی شرکت تک عضو را توجیه کند:

اولاً، این احتمال در سایر شرکتهای نیز وجود دارد، چرا که در شرکت های سرمایه ای مسئولیت شرکا محدود به آورده بوده و احتمال سوء استفاده در قالب شرکت با حضور دو شخص نیز ممکن است. بنابراین قابل توجیه نیست که شرکت با مسئولیت محدود بتواند بین دو شخص تاسیس شود ولی با یک شخص نتواند تشکیل شود. در پرونده *Salmon V. Salmon & Co. Ltd 1897* لرد Herschell اظهار داشته است: با این که شرکت خوانده، تک شریک بوده و متفاوت از شرکتهای معمولی است، ولی بسیار اتفاق می افتد که شرکت سهامی به واقع متعلق به سه یا چهار شخص است و بقیه اشخاص یا اصلاً نفعی در شرکت ندارند و یا نفعشان بسیار کم است. نمی توان فهمید که چطور تشکیل شرکت به منظور جریان سرمایه جهت تجارت با امتیاز مسئولیت محدود برای دو، سه و ... نفر مجاز است ولی برای یک شخص چنین امکان و تسهیلاتی موجود نیست. طبیعی است تاسیس شرکت در هر مورد مشروط بر این است که الزامات قانونی رعایت شده و شرکت به نحو معتبری تشکیل شود. برای طلبکار چه اهمیتی دارد که سرمایه شرکت در مالکیت هفت شخص با سهام برابر و با حقی مساوی نسبت به سهام باشد یا این که سهام تقریباً بطور کامل در تملک یک شخص باشد که عملاً کل منافع را می گیرد.^{۴۷} در بیان دیگری گفته شده است: جادویی در اعداد و شماره ها نیست و نظم عمومی نیز مقرر نمی کند که: سه شخص بتوانند مسئولیت شان را محدود کنند و برای برخی اهداف شخصیت حقوقی متفاوتی از شخصیت خودشان بوجود آورند، ولی شخص واحد نتواند این کار را انجام دهد.^{۴۸}

^{۴۵} پریسا، مشایخی، پیشین، ص ۳۶.

^{۴۶} Jianlin, Op.cit, p. 426

اصغر، محمودی، «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله دانشکده علوم انسانی، سال چهاردهم، شماره ۶۱ (۱۳۸۴)، ص ۱۲۷.

^{۴۷} Bernard F, Cataldo, «Limited Liability with One Man Companies and Subsidiary Corporations», 18 Law and Contemporary Problems, (1953), p. 479.

48 E. R., Latty, «A Conceptual Tangle and the One or Two Man Corporation», North Carolina Law Review, Vol. 34, (1995-1996), p. 477

ثانیاً، حتی اگر بپذیریم که ممکن است شخص با سوء استفاده از قالب شرکت به ضرر اشخاص ثالث اقدام نماید می توان با پذیرش تئوری رفع شخصیت حقوقی شرکت به مسئولیت شخصی شریک رای داد. همچنانکه می دانیم با لحاظ جدایی شخصیت شرکت از شریک واحد، دیون شرکت شریک را متاثر نمی کند و شرکت در برابر طلبکاران مسئول خواهد بود. لیکن، وقتی سهامدار واحد محدودیت های تحمیل شده از طرف قانون را نقض می کند، رژیم استثنایی مسئولیت در پی می آید.^{۴۹} رفع پرده شخصیت حقوقی مبتنی بر فرض وجود حایلی مابین سهامداران و شرکت است. این حایل که سهامداران و شرکت را از هم جدا می کند در صورت تحقق اوضاع و احوال استثنایی برداشته می شود. در رای از دادگاه فدرال آلمان آمده است: تفکیک حقوقی بین شرکت و شریک انحصاری نمی تواند به صورت مطلق و بدون استثناء مورد توجه قرار گیرد. در صورتی که اوضاع و احوال اقتصادی، قاضی را قانع سازد که به جدایی شخصیت و دارایی شرکت و سهامدار اعتنایی نکند شخص حقوقی و شریک انحصاری باید چنان تلقی شوند که گویی یک نفر و هویت واحدند.^{۵۰} در کامن لا نیز پرونده های متعددی در خصوص خرق حجاب شرکت در فرض تقلب مطرح شده است. به عنوان نمونه می توان به پرونده جونز علیه لیپمن اشاره کرد. در این پرونده لیپمن طبق قرارداد بیع، متعهد شده بود مبیع را به جونز منتقل نماید. ولی ایشان به منظور اجتناب از عمل به تعهدش، شرکتی را تاسیس و مبیع را به شرکت منتقل می نماید. دادگاه با استناد به تقلب و سوء استفاده خوانده در استناد به شخصیت حقوقی شرکت جهت فرار از مسئولیت قراردادی، به خرق شخصیت حقوقی شرکت رای صادر کرد.^{۵۱}

همچنین است فرضی که در زمان تاسیس، سرمایه مناسبی برای تشکیل شرکت تامین نمی شود.^{۵۲} در صورتی که شرکتی بدون داشتن سرمایه اساسی، تشکیل شده باشد طوری که شرکت دارایی مکفی برای ادای دیون نداشته باشد، تاسیس چنین شرکت بی بنیه ای برای رها شدن از مسئولیت شخصی غیر عادلانه است. بنابراین در صورتی که سرمایه شرکت، واهی است یا در مقایسه با تجارتی که قرار است انجام شود و ریسک ضرر و زیان ناشی از آن، ناچیز باشد این امر دلیل مناسبی جهت عدم شناسایی شخصیت حقوقی شرکت است. با برداشتن پرده شخصیت حقوقی، دیگر این دفاع که دین مربوط به شرکت بوده و ارتباطی به عضو ندارد قابل استماع نخواهد بود.^{۵۳}

برخی دیگر نیز با تکیه بر مسئولیت های اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی شرکت، اظهار می دارند هدف شرکت می بایست توسعه تجارت و مشارکت در رشد پایدار بوده و این امر نقش اجتماعی و محیط زیستی جدیدی را برای تجارت در اقتصاد جهانی طلب می کند. حال کدامیک از نقش های مذکور می تواند از طرف شرکت تک عضو در اجتماع عملی شود؟ هدف ملموس پشت تاسیس شرکت تک شریک عبارت است از توسعه فعالیت های اقتصادی با ریسک مدیریت پذیر. با توجه به اینکه که شرکت متشکل از تنها

^{۴۹} این رژیم مسئولیت حقوقی معمولاً تحت عناوین مختلف Piercing or Lifting the Corporate Veil، Breachin the Wall of the Corpoartion مورد اشاره قرار می گیرد که می توان آن را تحت عنوان رفع پرده شخصیت حقوقی شرکت ترجمه کرد.

^{۵۰} E. J. Cohn, and C. Smitis, «Lifting the Veil in the Company Laws of the European Continent», The International and Comparative Law Quarterly, V. 12, No. 1, (1963), p. 1

^{۵۱} برای ملاحظه پرونده های دیگر ر. ک: رجبعلی دماوندی، محمد، پیروزی، پژمان، نامدار، شکوه و سادات طبائی، مهشید «مفهوم و میانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی و پیامدهای آن در حقوق انگلستان و ایران»، پژوهشهای حقوقی، دوره ۲۱، شماره ۵۱، پاییز ۱۴۰۱، ص ۳۸۹-۳۶۰.

^{۵۲} L. Clum, Lewis, «Corporation: Liabilities: In Adequate (Capitalization as Ground for Disregarding Corporate Entity)», Michigan Law Review, Vol. 56, No. 2, (1957), pp. 299-301

^{۵۳} در حقوق انگلستان استناد به این نظریه مستلزم جمع چند معیار است: شرکت تحت کنترل انحصاری شریک باشد؛ شریک از موقعیت انحصاری خود سوء استفاده کرده باشد؛ و این سوء استفاده از موقعیت منتهی به خسارت خواهان بشود:

شهبازی نیا، مرتضی، عیسائی تفرشی، محمد، کاویانی، کوروش، فرجی، اسماعیل، عبور از شخصیت حقوقی شرکت در فرض تقلب شریک در حقوق ایران و انگلیس، مجله حقوقی دادگستری، سال ۷۵، شماره ۷۴، تابستان ۱۳۹۰، ص ۹-۳۹.

یک عضو است بر خلاف شرکت های چند عضوی، عضو واحد در برابر کسی در مدیریت شرکت مسئولیتی نخواهد داشت. به علاوه، شرکت تک عضو عموماً از طرف اکثریت جامعه مورد استقبال قرار نمی گیرد. بر همین اساس برخی منتقدین بیان می کنند که شرکت تک شریک ایزاری است که از طرف طرفداران مکتب سرمایه داری به منظور فرار از ریسک تعبیه شده است.^{۵۴} در پاسخ به این طیف می توان گفت: اولاً، رشد قابل توجه شرکت های تک شریک به کل بر خلاف آن چیزی است که ادعا می شود. ثانیاً، فرار از ریسک مختص شرکت تک شریک نیست و در سایر شرکت های سرمایه ای هم مصون ماندن از ریسک فعالیت مدنظر هست ولی این انگیزه مانع از تاسیس شرکت نشده است.

۴- راهکارهای تعدیل معضلات عملی شرکت های تک شریک

با این که تاسیس شرکت تک شریک برخوردی با اصول ناظر به حقوق شرکت ها ندارد ولی در مقام عمل این نوع شرکت ها مشکلاتی را به بار می آورند که به منظور حذف یا تعدیل آنها راهکارهایی پیش بینی شده است: یکی از مسائلی که مطرح می شود این است که با لحاظ تک عضو بودن، جلسات عمومی شرکت با حضور وی انجام می شود؛ شخص دیگری وجود ندارد که مدیریت نامناسب یا اقدامات خودسرانه وی را کنترل نماید و مدیریت نامناسب نمی تواند توسط همان شخص کنترل شود. همچنانکه قاعده مشهور در حقوق و عدالت طبیعی بیان می دارد هیچ کس نمی تواند قاضی کار خود باشد. در این صورت چه کسی در خصوص صداقت و شفافیت عضو واحد قضاوت خواهد کرد؟ در این خصوص پیشنهاد شده وبسایت رسمی اجباری تاسیس شود که در آن کلیه اطلاعات راجع به فعالیت های شرکت تک عضو در دسترس باشد و این وبسایت از طرف مامور ذیصلاح نهاد مربوط تحت نظارت قرار گیرد؛ همچنین مانیتورینگ می تواند از طریق استفاده از لینک ویدئو کنفرانس انجام شود که فعالیت های تک عضو را تحت کنترل قرار دهد.^{۵۵} رعایت الزامات قانونی افشا از طرف شریک واحد خصوصاً برای مقابله با اغفال و فریب طلبکاران یکی دیگر از این موارد است. از آنجایی که شرکت های تک شریک ویژگی های خاصی دارند، وضعیت شرکت های تک عضو باید به نحو موثری به عموم اعلام گردد. ماده ۳ دستورالعمل اروپا می گوید: وقتی شرکتی در نتیجه تجمیع سهام اش در کنترل شخص واحد، شرکت تک عضو می شود این واقعیت همراه با هویت شریک واحد می بایست در دفتر ثبت موضوع ماده (۱) ۳ و ۲۰ دستورالعمل ثبت شود. در صورتی که عضو واحد از انجام چنین کاری امتناع ورزد، شخصاً مسئول تعهداتی خواهد بود که در این فاصله شرکت متقبل شده است.^{۵۶} ماده (۲) ۴۰ قانون شرکتهای با مسئولیت محدود خاص آلمان مقرر می دارد ادغام سهام در دستان یک عضو بدون تأخیر غیر موجه می بایست به دفتر ثبت تجاری اعلام شود. در ماده ۱۲۳ قانون شرکت های انگلیس ۲۰۰۶ نیز مقرر شده است وضعیت شرکت از حیث وجود شریک واحد می بایست در دفتر ثبت اعضای شرکت ثبت گردد.

^{۵۴} rehmert ali, whether the idea of single member company (SMC), is a device to expliout and to avoid the corporate liability by the capitalist? A critical analysis of section 160 of (Pakistan) companies ordinance. 1984, IALS Student Law Review, Volume 3, Issue 1, Autumn 2015, p. 3

^{۵۵} Ibid, p. 6

^{۵۶} Dine & Blecher, Op. cit, p. 216.

تامین سرمایه مناسب جهت انجام فعالیت تجاری در قالب شرکت تک شریک الزام دیگری است که مورد توجه قرار گرفته است؛ این که تامین چه میزان سرمایه ای مناسب است به نوع تجارت، مکان آن و ... بستگی دارد.^{۵۷} برای مثال حداقل سرمایه لازم جهت تاسیس شرکت تک شریک در انگلیس ۲۵ هزار یورو می باشد. از این تعداد باید ۲۵ درصد آن در زمان تاسیس شرکت پرداخت شود. در ایتالیا حداقل سرمایه لازم برای شروع این نوع شرکت ۱۰۰۰ یورو می باشد که می بایست تماماً قبل از تاسیس پرداخت شود. در برخی سیستم ها تضمین آورده شرکت تک شریک مورد توجه قرار گرفته است. بدین صورت که اگر قبل از ثبت، عضو واحد به طور کامل، آورده نقدی اش را پرداخت نکرده باشد و یا آورده غیر نقدی اش را تامین نکرده باشد، مجبور است که تضمینی داده و گواهی معادلی به دفتر ثبت همزمان با درخواست ثبت ارائه نماید.^{۵۸} در ایتالیا کل سرمایه شرکت تک عضو باید در بانک به ودیعه گذاشته شود، در حالی که در مورد شرکتهایی که توسط بیش از یک عضو تاسیس می شوند تودیع فقط سه دهم سرمایه در بانک ضروری است.^{۵۹}

محدود کردن امکان تاسیس بیش از یک شرکت راهکار دیگر است. در خصوص امکان تاسیس بیش از یک شرکت از طرف شخص حقیقی رویکردهای متفاوتی موجود است. در آلمان و فرانسه محدودیتی برای موسس حقیقی شرکت تک عضو وجود ندارد که این وضعیت را در شرکت تک شریک دیگر نیز داشته باشد.^{۶۰} در مقابل، در ایتالیا و بلژیک شخص حقیقی نمی تواند عضو واحد بیش از یک شرکت تک عضو باشد.^{۶۱} طبق م. ۵۸ ق. چین شرکت با مسئولیت محدود تک عضو می تواند از طرف شخص حقیقی یا حقوقی ایجاد شود. لیکن، طبق م. ۵۹ شخص حقیقی تنها می تواند یک شرکت با مسئولیت محدود تک شریک تشکیل دهد. همچنین وفق م. ۳۲ B قانون بنگلادش هر شخص حقیقی می تواند برای هر هدف قانونی شرکت تک شریک تشکیل دهد. ولی این شخص نمی تواند بیش از یک شرکت تک شریک تشکیل دهد.

کنترل معامله با خود موضوع دیگری است که مورد توجه قرار گرفته است. ماده ۵ دستورالعمل دوازدهم اروپا مقرر می دارد قراردادهای مابین عضو واحد و شرکت بایستی در صورتجلسات ثبت شود و یا به صورت مکتوب درآید. در ایتالیا، قراردادهای مابین عضو واحد و شرکت باید در دفتر ثبت هیات مدیره ثبت شود. ماده (۴) ۳۵ قانون شرکت های با مسئولیت محدود آلمان مقرر می دارد هرگونه داد و ستد مابین شرکت با مسئولیت محدود تک عضو و سهامدارش می بایست در صورتجلسات یا هر شکل دیگر ثبت شود. هدف این دست از مقررات ایجاد شفافیت در معاملات مابین عضو و شرکت است. همچنین، در فرانسه مقرر شده است تصمیمات شرکت توسط خود شریک اتخاذ شود و ایشان نمی تواند اختیارات خود را به دیگری واگذار نماید (م. ۱-۶۰ قانون فرانسه در خصوص شرکت های تجاری). هر تصمیمی که بر خلاف این موارد اتخاذ شود می تواند با اعتراض ذینفع باطل اعلام شود. به علاوه، در صورتی که عضو واحد مدیریت شرکت را عهده دار باشد می بایست از انعقاد قرارداد با شرکت همچون وام، تضمین و ... منع شود.^{۶۲}

۵- شرکت تک عضو در نظام های حقوقی

⁵⁷ Resat Atabek, 1987-1988, Tek Ortakli Sirket, 14 Banka Hukuku Dergisi, 23-35, p. 31.

⁵⁸ Janel, Dine, Marios Koutsias and Michael Blecher, *Company Law in the New Europe*, (Cheltenham, Edward Elgar, 2007), p. 216.

59 Bruno, Cova, *Company Law: Implementation of EC Directives*, Italy, 4(6) ICCLR, (1993), p. 15.

⁶⁰ D, Weber-Rey, *Company Law: Single Member Companies*, Germany, 4(5) ICCLR, (1993), p. 8

61 Jovic, 2015, p. 213

62 Eroglu, Op. cit.

لیختن اشتاین اولین کشوری است که شرکت تک عضو را در سیستم حقوقی خود شناسایی کرده است.⁶³ قبل از تصویب دستورالعمل دوازدهم شورای اروپا راجع به شرکت با مسئولیت محدود خاص تک شریک (مصوب ۲۱ دسامبر ۱۹۸۹) که بعداً به صورت دستورالعمل شماره ۱۰۲ / ۲۰۰۹ درآمد است، کمتر کشوری را می توان یافت که در آن شرکت تک شریک شناسایی شده باشد. ماده ۲ دستورالعمل می گوید: شرکت به هنگامی که تاسیس می شود می تواند فقط یک عضو داشته باشد. همچنین است وقتی که همه سهام آن در اختیار شخص واحد قرار می گیرد. دستورالعمل تاسیس شرکت های تک شریک سهامی عام را به ترجیح خود اعضا واگذار کرده است. ماده ۶ دستورالعمل می گوید: در صورتی که دولت عضو، شرکت های تک عضو مقرر شده در بند یک م. ۲ را در خصوص شرکتهای سهامی عام نیز اجازه می دهد، این دستورالعمل اعمال می شود.⁶⁴

این نوع شرکت در دانمارک (۱۹۷۳)، در آلمان (۱۹۸۰)، فرانسه (۱۹۸۵)، هلند (۱۹۸۶)، بلژیک (۱۹۸۷)، ایتالیا (۱۹۹۳)، اسپانیا (۱۹۹۵)، پرتغال (۱۹۹۷) اتریش (۱۹۹۶)، پاکستان (۲۰۰۳)، در سنگاپور (۲۰۰۴) در چین (۲۰۰۵)، در سوئیس (۲۰۰۸) و در هند (۲۰۱۳) قانونی شناخته شده است.

در فرانسه اولین بار لایحه شناسایی شرکت تک شریک به پارلمان فرانسه از طرف jean maillard و georgs bureau ارائه شد ولی لایحه از طرف کمیسیون تجاری و پارلمان رد شد و در نهایت طبق قانون شماره ۸۵ - ۶۹۷، ۱۱ جولای ۱۹۸۵ شرکت با مسئولیت محدود تک شریک شناسایی شد.⁶⁵ در آلمان تا زمانی که موضوع به صراحت مورد شناسایی قرار گیرد روبه قضایی در فرضی که شرکت بعد از تشکیل حداقل قانونی را از دست می داد و تمام سهم الشرکه شرکت در اختیار یک شریک قرار می گرفت حکم به انحلال شرکت نمی داد با این استدلال که شرکت به عنوان یک شخص حقوقی، حقوق و التزاماتی دارد که به طور تمام و کمال از تعداد و شخصیت اعضا مستقل است.⁶⁶ از سال ۱۹۸۰ به بعد است که در این کشور تشکیل شرکت های با مسئولیت محدود تک شریک به صورت رسمی اجازه داده شد. ماده ۱ قانون راجع به شرکت های با مسئولیت محدود مقرر می دارد: طبق این قانون، شرکتهای با مسئولیت محدود می تواند برای هر هدفی از طرف یک یا چند شخص تشکیل شوند. ماده ۲ قانون شرکتهای سهامی نیز مقرر می دارد: یک یا چند شخص که پذیره نویسی سهام شرکت رو برعهده می گیرند مواد اساسنامه شرکت را تنظیم می کنند.

در حقوق انگلیس با اینکه مفهوم شرکت تک شریک از دوران قرون وسطی شناسایی شده است،⁶⁷ ولی اولین پرونده ای که شرکت تک شریک را شناسایی کرد پرونده Salomon V. Salomon & Co. LTD. 1897 بود. در این پرونده آقای سالامون شرکتی را با مشارکت همسر، چهار پسر، دختر و خودش تشکیل داد. از ۲۰۰۰۷ سهم شرکت، ۲۰۰۰۱ سهم آقای سالامون و ۶ سهم مانده، متعلق به سایر اعضا بود. به دلیل مشکلات مالی، سالامون اوراق قرضه ای را فروخت ولی شرکت نهایتاً برچیده شد و اموال شرکت تنها کفاف طلب دارندگان اوراق قرضه را می کرد و طلبکاران عادی برای تامین حقوق خود چیزی در اختیار نداشتند. خواهان ها مدعی بودن که شرکت تنها قالبی برای فریب طلبکاران بوده است و این شرکت به نوعی نماینده آقای سالامون بوده است و سایر

⁶³ A Comparative Study of Legal Framework for Single Member Company in European Union and China, Beihui, Miao, Journal of Politics and Law, Vol. , No. 3, 2012, p. 1.

⁶⁴ Salih Tayfun Ince, A Legal Effect of European Union, s Business Law Policy: Single Member Companies in Turkish Law, 1st Law&Political Science Conference, Vienna, 28 august, 2017, p.23.

⁶⁵ Frank, Wooldridge, «The Draft Twelfth Directive of Single- Member Companies», Journal of Business Law, (1989), pp. 86-90.

⁶⁶ محمد، عیسانی تفرشی و سعیده، امیر تیموری، «شرکت تجاری تک عضوی و تطور تاریخی آن مطالعه تطبیقی»، پژوهش های حقوق تطبیقی، دوره ۱۷، شماره ۱ (۱۳۹۲)، ص ۱۴۷.

⁶⁷ Edwards, Vanessa, The EU Twelf Company Law Directive, Company Lawyer, 19(7), (1998), PP. 212-214.

اعضا تنها نقش شرکای اسمی برای فراهم کردن حد نصاب لازم برای تاسیس شرکت - که در آن زمان ۷ نفر بود - بازی کرده اند. مجلس لردان رای داد که شرط عضویت ۷ نفر شریک فراهم بوده و این که بعضی از اعضای شرکت تنها یک سهم داشته باشند ممنوع نیست. همچنانکه ملاحظه می گردد از آن دوران انگلستان با شرکت عملاً تک شریک آشنا بوده و آن را پذیرفته است. با تصویب ماده ۷ قانون شرکت های انگلیس مصوب ۲۰۰۶، شخص واحد رسماً قادر شد هر گونه شرکتی را تاسیس نماید. به علاوه، این کشور دستورالعمل اروپایی را در سال ۱۹۹۲ قبول کرد که در آن شرکتهای سهامی خاص با عضو واحد اجازه داده شده است. از مطالعه نظام های حقوقی می توان گفت در امکان تاسیس شرکت با مسئولیت محدود به صورت تک عضو اختلافی نیست ولی در تاسیس شرکت سهامی عام به صورت تک نفره اتفاق نظر وجود ندارد. برخی تاسیس شرکت سهامی به صورت تک شریک را اجازه می دهند (آلمان، فنلاند، هلند، اسپانیا، سوئد و انگلستان) و برخی دیگر اجازه نمی دهند (فرانسه). در آلمان، شرکت سهامی (AG) می تواند توسط یک موسس واحد تاسیس شود. رویه آلمان در بحث شرکت های سهامی از طرف دانمارک، سوئد، اسپانیا و هلند نیز مورد تبعیت قرار گرفته است. همچنین، در صربستان امکان تاسیس سازمان با مسئولیت محدود و در قالب شرکت سهامی وجود دارد.⁶⁸ در فرانسه شرکت های سهامی نمی تواند به صورت تک شریک باشند و تاسیس شرکت مستلزم وجود حداقل ۷ سهامدار است. دلایلی چند بر این اقدام ارائه می شود: اولاً، سیستم حقوق نوشته به شرکت های تک شریک رغبتی نداشته است. ثانیاً، در مقایسه با آلمان، قانونگذار فرانسوی موضع سخت تری نسبت به تشکیل شرکت های سهامی عام دارد. برای مثال الزامات مربوط به سرمایه شرکتهای سهامی در این دو کشور متفاوت است. در آلمان طبق ماده ۷ قانون شرکتهای سهامی حداقل سرمایه سهامی ۵۰ هزار یورو است، در حالی که در فرانسه طبق ماده ۲۲۴۱-۲ سرمایه شرکت سهامی در صورتی که سهام به عموم عرضه شود (ماده ۲-۲۲۴ - L)، حداقل باید ۲۲۵ هزار یورو باشد. ثالثاً، در فرانسه در مقایسه با شرکت های با مسئولیت خاص اهمیت خاصی به شرکتهای سهامی عام داده شده است. برای مثال در این کشور شرکت با مسئولیت محدود نمی تواند تجارت های مرتبط با بیمه، سرمایه گذاری و پس انداز را به اجرا بگذارد. این امورات به شرکت های سهامی عام واگذار شده است و در این موارد منافع عمومی دارای اولویت است. لذا به شرکت تک شریک اجازه پرداختن به این فعالیتهای تجاری داده نمی شود. ایتالیا نیز وضعیتی مشابه فرانسه دارد. در ماده ۳۳۸ قانون تجارت ترکیه که از ۲۰۱۲ لازم الاجرا شده تشکیل شرکت تک شریک با مسئولیت محدود و سهامی تجویز شده است. در شرق آسیا نیز می توان به سنگاپور (۲۰۰۶) و چین (۲۰۰۵) اشاره کرد. در سنگاپور شناسایی شرکت تک شریک از طریق اصلاح ماده ۲۰ a قانون شرکت ها محقق شد. همچنین شرکت تک عضو در بحرین (م. ۲۹۷ قانون تجارت ۲۰۰۱)، پاکستان (قانون شرکت های تجاری ۱۹۸۴ و بند ط قسمت ۴۲ از قانون کمیسیون ارز و اوراق بهادار ۱۹۹۷) و هند (قانون شرکت های هند ۲۰۱۳) شناسایی شده است.

۶- جایگاه موضوع در حقوق ایران با نگاهی به لایحه قانون تجارت

رویکرد موجود در فقه و حقوق ایران امکان تاسیس شرکت با حضور حداقل دو شخص می باشد. ضرورت حضور حداقل دو شخص در مقررات مختلف ناظر به شرکت های تجاری مورد تاکید قانونگذار قرار گرفته است. (م. ۳ و ۱۰۷ لایحه تجارت و مواد ۱۹، ۲۰، بند ۳

⁶⁸ Jovic, 2005, p. 218.

م. ۲۲ و تبصره ۶ م. ۶۱ و دیگر مواد ق. شرکتهای تعاونی (۱۳۵۰).^{۶۹} با توجه به اینکه نظام حقوقی ایران مبتنی بر قانون است و در قانون، شرکت تک شریک تاکنون شناسایی نشده است در بررسی های به عمل آمده از آراء قضایی و داوری نمونه رای در خصوص مورد بدست نیامد. ولی قانونگذار با در نظر گرفتن واقعیات و توجه به تحولات به عمل آمده در سایر کشورها زمینه شناسایی صریح شرکت تک شریک را به صورت موردی آن هم در قالب با مسئولیت محدود در لایحه تجارت فراهم کرده است.

عدم شناسایی صریح شرکت تک شریک (البته قبل از تصویب لایحه قانون تجارت مصوب ۱۳۹۱) باعث شده است محققین در توجیه شناسایی این نوع شرکت در نظام حقوقی ایران به استدلالاتی چند توسل جویند. برخی تلاش کرده اند با استناد به م. ۴ ق. محاسبات عمومی پذیرش شرکت تک شریک از طرف قانونگذار را به اثبات برسانند.^{۷۰} طبق این ماده: «شرکت دولتی واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد می شود و یا به حکم قانون و یا دادگاه صالح، ملی شده و یا مصادره شده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده باشد و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه گذاری شرکتهای دولتی ایجاد می شود، مادام که بیش از ۵۰ درصد سهام آن متعلق به شرکتهای دولتی است، شرکت دولتی تلقی می شود». با استناد به این ماده گفته می شود شرکت تجاری دولتی از اشخاص حقوقی عمومی است که با عضو واحد تشکیل می گردد. در این طیف با لحاظ معایب شرکت تک شریک پیشنهاد شده است که استفاده از این شخصیت حقوقی تنها در باب شرکت های دولتی مفید فایده است که با پشتوانه منابع دولتی می تواند دیون شرکت را بپردازد و احتمال سوء استفاده و تعارض منافع نیز در آن کمتر است.^{۷۱}

استناد به ماده مذکور و همچنین پیشنهاد محدود کردن شرکت تک شریک به شرکت دولتی دقیق نیست. همچنانکه می دانیم ساختار دولت به عنوان یک شخص حقوقی، واحد و بسیط است؛ دولت با تمام اجزا و ابعاد خود یک شخص واحد قلمداد می شود. بنابراین شرکت دولتی شخصی مستقل از دولت در معنای عام کلمه نبوده و اساساً نمی توان تفکیک و تمایزی بین دولت و شرکت دولتی شناسایی کرد، در حالی که در شرکت تک عضو جدایی شخصیت عضو از شرکت از مسلمات حقوقی است. پیشنهاد محدود کردن شرکت تک عضو به شرکت دولتی هم با این ایراد مواجه است که با فرض پذیرش شرکت دولتی به عنوان شرکت تک شریک و محدود کردن آن به شرکت دولتی، دیگر بحث از شرکت تک شریک منتفی است چرا که در این صورت تحصیل حاصل است؛ به علاوه، اگر مبانی لازم بر تاسیس شرکت تک شریک موجود باشد دلیلی بر محدود کردن آن به شرکت دولتی موجود نخواهد بود. به بیان دیگر، شرکت دولتی خصوصیت خاصی ندارد تا تحقق شرکت تک عضو تنها در آن مورد پذیرش قرار گیرد.

برخی دیگر از محققین در شناسایی شرکت شریک بیان می دارند قانونگذار در مواد مرتبط با شرکت ها من جمله با مسئولیت محدود، تضامنی و ... کاهش تعداد اعضای شرکت به یک عضو را از عوامل انحلال ندانسته است.^{۷۲} (م. ۱۳۶ و ۱۱۴ قانون تجارت) به بیان دیگر، وفق این رویکرد در قانون تجارت فعلی هرچند برای شکل گیری تمام شرکت ها، تعداد شرکا باید بیش از یک نفر باشد، اما این قانون در مورد تقلیل تعداد شرکای شرکت بعد از تاسیس و استمرار آن ساکت است. پس با توجه به اصل استحساب باید گفت اگر

^{۶۹} بند ۲ م. ۱۲۰ قانون شرکت های تعاونی ۱۳۵۰ کاهش تعداد اعضا از حد نصاب قانونی را از موارد انحلال شرکت ها و اتحادیه های تعاونی اعلام کرده است. در بند ۲ م. ۵۴ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در بیان موارد انحلال شرکتهای تعاونی آمده است: کاهش تعداد اعضا از حد نصاب مقرر در صورتیکه حداقل طرف مدت ۳ ماه تعداد اعضا به نصاب مقرر نرسیده باشد. بند ۵ م. ۳۱۰ لایحه اصلاح قانون تجارت در بیان موارد انحلال شرکت مقرر داشته است: بیش از شش ماه تعداد شرکا و یا سهامداران شرکت از حداقل مقرر در این قانون کمتر باشد. در این صورت هر ذینفعی می تواند انحلال شرکت را از دادگاه درخواست کند.

^{۷۰} اصغر، محمودی، «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله دانشکده علوم انسانی، سال چهاردهم، شماره ۶۱ (۱۳۸۴)، ص ۱۳۰.

^{۷۱} عباس، نیازی، ایام، کمرخانی و محسن، جلیلیان، پیشین، ص ۹.

^{۷۲} ایمان، غریب نواز، «تحلیل ماهیت حقوقی شرکت های تک عضو و امکان تشکیل و اداره آن در حقوق تجارت ایران»، فصلنامه علمی آراء، دوره ۲، شماره ۲ (۱۳۹۵)، ص ۷۲-۱۱۰.

تعداد شرکای شرکت بعد از تاسیس به یک نفر تقلیل یابد، اصل بر تداوم شرکت و فعالیت های آن است. بنابراین می توان گفت شرکت تک نفره در قانون تجارت فعلی به صورت استمراری و نه بدوی وجود دارد.^{۷۳}

استدلال مذکور نیز در شناسایی شرکت تک شریک کافی نیست. در واقع، جدای از اینکه بحث اصلی در خصوص شرکت تک شریک، تاسیس ابتدایی آن است و بقای بعدی آن در نتیجه فوت اعضا تاثیری بر این حکم نمی گذارد، حکم ماده ۱۳۹ قانون تجارت^{۷۴} موضوع شرکت تضامنی در تضاد با این استدلال می باشد. مطابق این ماده در فرض فوت یکی از اعضا، بقای شرکت منوط به رضایت سایر شرکا و قائم مقام متوفا می باشد. بنابراین در صورتی که شریک دیگر رضایت ندهد و یا شریک دیگر رضایت بدهد ولی قائم مقام متوفی رضایتی به تداوم شرکت ندهد شرکت با خطر انحلال مواجه خواهد بود. استفاده ماده از واژه بقای شرکت موید این تحلیل هست. همچنین در همین راستا بند ۲ م. ۵۴ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۰ یکی از موارد انحلال شرکت را کاهش تعداد اعضا از حد نصاب مقرر در صورتی که ظرف مدت سه ماه تعداد اعضا به نصاب مقرر نرسیده باشد بیان کرده است.

برخی دیگر از محققین ضمن شناسایی شرکت تک شریک ماهیت آن را ایقاع از نوع نامعین دانسته اند.^{۷۵} نگاه به شرکت تک شریک در قالب ایقاع نیز با ساختار حقوقی ایران سازگار نیست، چرا که در ایران قدرت خلاقانه اراده یک طرفه در ایجاد یک ماهیت حقوقی شناسایی نشده است و ایقاع غالباً در مقام بر هم زدن رابطه موجود حقوقی می تواند ایفای نقش کند. نمونه های مرسوم ایقاع: طلاق، فسخ، رجوع از طلاق، اخذ به شفعه، ابراء و اعراض موید این نظر است. به علاوه، شرکت تا زمانی که با رعایت مقررات قانونی به ثبت نرسیده باشد فاقد هر گونه شخصیتی است لذا اراده شریک فی نفسه نقشی در ایجاد این شخصیت حقوقی ایفا نمی کند.

مع الوصف، همچنانکه در قسمت ارزیابی شرکت تک شریک اشاره شد تاسیس شرکت تک شریک با ساختار فقهی و حقوقی ایران در تضاد نیست. خصوصاً که در فقه منعی در خصوص موضوع ذکر نشده و از آن اصل جواز استنباط می شود و از این رو نیازی به استدلال های دیگر نیست. قانونگذار هم در همین راستا در م. ۴۷۹ لایحه اصلاح قانون تجارت به شناسایی شرکت تک شریک با مسئولیت محدود مبادرت ورزیده است. وفق این ماده: «شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که به وسیله یک یا چند شخص تشکیل می شود و سرمایه آن به سهام یا هر نوع ورقه بهادار دیگر قابل تقسیم نیست و هر یک از شرکا آن، به جز آنچه که به عنوان سرمایه در شرکت گذاشته است، هیچ مسؤولیتی در قبال دیون و تعهدات شرکت ندارد». م. ۴۸۸ لایحه نیز مقرر می دارد: «هرگاه شرکت به وسیله یک شخص تاسیس شود یا پس از تشکیل به هر علت تعداد شرکای آن به یک شخص تقلیل یابد، شخص مذکور کلیه وظایف و اختیارات مجامع عمومی را برعهده دارد... در این صورت، رعایت مقررات مربوط به دعوت، تشکیل جلسه و تصمیم گیری در مجامع عمومی الزامی نیست». و مطابق ماده ۴۸۹ «کلیه صورتهای مالی شرکت تک عضو باید به صورت سالانه به تأیید حسابدار رسمی برسد. تأییدیه مذکور برای مدیر یا مدیران این گونه شرکتها در حکم مفاصحاسب دوره مدیریت است. حسابدار مذکور در این

^{۷۳} آرش، بادکوبه هزاره، پیشین، ص ۱۸۷.

^{۷۴} در صورت فوت یکی از شرکاء بقاء شرکت موقوف به رضایت سایر شرکاء و قائم مقام متوفی خواهد بود. اگر سایر شرکاء به بقاء شرکت تصمیم نموده باشند قائم مقام متوفی باید یک ماه از تاریخ فوت رضایت یا عدم رضایت خود را راجع به بقاء شرکت کتبا اعلام نماید در صورتی که قائم مقام متوفی رضایت خود را اعلام نمود نسبت به اعمال شرکت در مدت مزبور اذیت و ضرر شریک خواهد بود ولی در صورت اعلام عدم رضایت در منافع حاصله در مدت مذکور شریک بوده و نسبت به ضرر آن مدت سهم نخواهد بود. سکوت تا انقضای یکماه در حکم اعلام رضایت است.

^{۷۵} محمد، صقری و سعید، جوهر، «بررسی تطبیقی شرکت تک نفره در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان»، فصلنامه قضاوت، شماره ۸۲ (۱۳۹۴)، ص ۵.

ماده، کلیه مسؤولیت های بازرسی شرکت را نیز دارد». همچنین، در لایحه از حیث حداقل سرمایه تفاوتی بین شرکت تک شریک و عادی پیش بینی نشده است. م. ۴۸۱ لایحه مقرر می دارد: «شرکت با مسؤولیت محدود با هر میزان سرمایه قابل ثبت است».^{۷۶} همچنانکه ملاحظه می گردد در لایحه تجارت صرفاً تشکیل شرکت با مسؤولیت محدود به صورت تک شریک پیش بینی شده است. محدود شدن شرکت تک شریک به شرکت با مسؤولیت محدود این سوال را مطرح می کند که آیا رویکرد قانونگذار به لحاظ حقوقی قابل توجیه هست؟

برخی محققین در ارزیابی لایحه بر این نظر هستند که با پذیرش شرکت تک شریک منحصر کردن ساختار شرکتی آن به شرکت با مسؤولیت محدود صحیح نیست.^{۷۷} این نظر با در نظر گرفتن این که به ماهیت شرکت توجهی نمی کند قابل پذیرش به نظر نمی رسد. برای مثال در خصوص امکان تاسیس شرکت سهامی عام گفته شده است داشتن چند سهامدار جزء مقتضای ذات تشکیل شرکت سهامی نیست و فلسفه وجودی چنین شرکتی در تاریخ حقوق شرکت های تجاری در ابتدا محدودیت مسؤولیت و سپس امکان نقل سریع مالکیت سهام است، و این که گفته شود شرکت به دنبال جمع آوری سرمایه افراد مختلف است در مرحله بعدی اهمیت قرار دارد، اما به هیچ وجه نمی توان محدودیت مسؤولیت و امکان نقل سرمایه را از شرکت سهامی منفک کرد.^{۷۸} در پاسخ به این رویکرد می توان گفت در این شرکت ها بخشی از سرمایه اولیه باید توسط عموم تامین شود و این مساله به خودی خود با تک نفره بودن شرکت منافات دارد خصوصاً که این شرکت ها برای جلب سرمایه های جزیی عمومی و به قصد به کار انداختن آنها در فعالیتهای اقتصادی بزرگ ایجاد می شوند. بدیهی است اگر بر شرکت به عنوان یک ساختار متشکل از دارایی و ... تمرکز شود و مختصات آن من جمله تامین سرمایه توسط عموم کنار گذاشته است یعنی تامین سرمایه توسط عمومی، طریقت داشته باشد نه موضوعیت، در آن صورت تاسیس شرکت سهامی تک شریک هم ممکن خواهد بود. اگر سوال شود در این صورت شرکت تک شریک سهامی چه تفاوتی با شرکت تک شریک با مسؤولیت محدود خواهد داشت پاسخ به ساختار و مختصات این دو نوع شرکت وابسته است: در شرکت سهامی خصوصاً عام انتقال سهام با آزادی کامل انجام می شود، برخی فعالیت ها صرفاً در قالب این نوع شرکت ممکن خواهد بود در حالی که شرکت با مسؤولیت محدود از این مختصات کلاً یا جزئاً محروم است.

برخلاف برخی کشورها (انگلیس) قانونگذار ایرانی شرکت تک شریک را در شرکت سهامی خاص شناسایی نکرده است. در توجیه این رویکرد می توان گفت با لحاظ اهمیت عضو واحد در شرکت تک شریک ضرورت دارد محدودیت در انتقال سرمایه شرکت تک عضو به غیر در نظر گرفته شود که شرکت با مسؤولیت محدود از این حیث نسبت به شرکت سهامی خاص دارای امتیاز است خصوصاً که در اکثر کشورها در شناسایی تک شریک بیش تر به شرکت با مسؤولیت محدود توجه شده است. به علاوه، اساس تشکیل این نوع شرکت ها بر اشتراک است و شناسایی شرکت تک عضو در این نوع شرکت باعث بروز اشکال انطباق با شرکت با مسؤولیت محدود می شود و کارکرد خاص شرکت سهامی خاص را خنثی می کند.^{۷۹}

تشکیل شرکت تک عضو در شرکت های مختلط هم به لحاظ ساختار شان منتفی است، چرا که برای تشکیل آنها وجود حداقل دو نوع شریک ضروری است. همچنین است در شرکت های تعاونی. تعاون به مفهوم همکاری و مشارکت از جنبه های بارز زندگی

^{۷۶} یکی از ایرادات مهم بر لایحه عدم پیش بینی حداقل سرمایه برای شرکت تک عضو است.

^{۷۷} عباس، نیازی، ایام، کمرخانی و محسن، جلیلیان، پیشین، ص ۴.

^{۷۸} همان.

^{۷۹} جعفر، نوری یوشانلویی و مجتبی، بانسی، پیشین، ص ۵۷۸.

اجتماعی بشر محسوب می شود.^{۸۰} هدف این نوع شرکت ها کمک به بهبود وضعیت اقتصادی، تأمین حواجی و رفاه اعضا است. تشکیل این نوع شرکت های به صورت تک عضو باعث خنثی شدن کارکرد و غایت شرکت تعاونی می شود.^{۸۱} در خصوص امکان تاسیس شرکت تضامنی و نسبی به صورت تک عضو گفته شده است: «از حیث مسئولیت پرداخت تمام دیون شرکت از طرف شریک واحد در فرض کفایت نکردن دارایی شرکت، این دو شرکت به هم نزدیک می شود چرا که در شرکت تضامنی، تنها عضو به علت مسئولیت تضامنی مسئول پرداخت تمام قروض خواهد بود و در شرکت نسبی نیز تنها عضو از این جهت که نسبت سهم او به سرمایه شرکت صد درصد است، مسئول تادیه تمام قروض خواهد بود».^{۸۲}

بدیهی است تصور تضامن -از باب تفاعل که مستلزم مشارکت حداقل دو شخص است- در شرکت تک شریک به دلیل نبود شریک دیگر دشوار است از این رو گفته شده است تضامن در شرکت تضامنی با عضو واحد ضعیف و متفاوت از معنای تضامن اصطلاحی است. مسئولیت تضامنی در این فرض به این معنا تعریف می شود که تمام اموال موسس شرکت برخلاف شرکت با مسئولیت محدود، تضمین طلب طلبکاران شرکت است.^{۸۳}

در لایحه تجارت به امکان تاسیس این نوع شرکت ها به صورت تک عضو اشاره نشده و صراحتاً به ضرورت حضور حداقل دو شریک اشاره شده است (م. ۵۰۶ و ۴۹۳). در ارزیابی موضوع می توان گفت در شرکت تضامنی شرکاء به صورت تضامنی در برابر دیون شرکت مسئولیت دارند و تصور تضامنی بودن مسئولیت مستلزم وجود حداقل دو شخص است. ماده ۱۱۶ ق. ت. بیان می دارد: «شرکت تضامنی شرکتی است که در تحت اسم مخصوص برای امور تجاری بین دو یا چند نفر با مسئولیت تضامنی تشکیل می شود. اگر دارایی شرکت برای تادیه تمام قروض کافی نباشد هر یک از شرکاء، مسئول پرداخت تمام قروض شرکت است...». همچنانکه ملاحظه می گردد در شرکت تضامنی، مسئولیت تضامنی شرکاء در برابر طلبکاران شرکت مدنظر ماده است نه مسئولیت تضامنی شرکت و شرکا، چرا که شرکت در هر حال به عنوان مدیون اصلی مسئول است ولی شرکا به عنوان ضامن و به صورت تضامنی مسئولیت پرداخت بر عهده دارند. بنابراین، تغییر دادن معنای تضامن به معنای دیگری که بتواند توجیه گیر امکان تاسیس شرکت تک شریک تضامنی باشد انطباقی با اصول حقوقی ناظر بر شرکت های تضامنی ندارد. همچنین تصور ضمانت مستلزم وجود مدیون اصلی و ضامن است؛ ضامن مسئولیت پرداخت دین مدیون اصلی را دارد. اگر این نظر را بپذیریم که شرکت تضامنی می تواند با تک شریک تاسیس شود و هر دو یعنی شرکت و شریک، متضامناً مسئول پرداخت دین هستند نتیجه این خواهد شد که رابطه مذکور یعنی مدیون اصلی و ضامن در این وضعیت به هم می خورد و تشخیص مدیون اصلی و ضامن ممکن نخواهد بود. بنابراین در این نوع شرکت برای اینکه بتوان مفهوم تضامنی یعنی ضمیمه شدن ذمه به ذمه را تصور کرد لازم است حداقل دو شریک موجود باشد. در همین راستا نظریه شماره ۷/ ۲۱۷۸/۹۶ مو رخ ۱۸/ ۰۹/ ۱۳۹۶ اداره حقوقی قوه قضائیه در پاسخ به استعلام مبنی بر نحوه مسئولیت شرکای تضامنی و امکان ممنوع الخروج کردن آنها این چنین پاسخ داده است: «اولاً، هرچند مطابق م. ۱۱۶، ۱۲۴ و ۱۲۶ قانون تجارت، اگر دارائی شرکت تضامنی برای تادیه تمام دیون کافی نباشد، هر یک از شرکاء مسئول پرداخت تمام دیون شرکت هستند، اما مراجعه و مطالبه طلبکاران شرکت از شرکاء منوط به انجام سه امر است: ۱- انحلال شرکت ۲- عدم تکافوی دارایی شرکت ۳- اقامه دعوی طلبکاران شرکت طبق مقررات آیین دادرسی مدنی به طرفیت تمام یا برخی از شرکاء و محکومیت شرکاء به

^{۸۰} عیسی، بریمانی و فرامرزی، ابراهیمی، «بررسی تطبیقی تعاون و جایگاه آن در نظام های اقتصادی-اجتماعی»، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۹ (۱۳۸۴)، ص ۸۲

^{۸۱} مطابق م. ۶ قانون بخش تعاونی اقتصاد ج.ا.ا. ۱۳۷۰: حداقل اعضا ۷ نفر خواهد بود. در لایحه جدید حداقل اعضای برای شرکت تعاونی عام بیست نفر (م. ۵۴۳) و برای تعاونی خاص ده نفر (م. ۵۴۹) تعیین شده است.

^{۸۲} محمودی، پیشین، ص ۱۳۵.

^{۸۳} جعفر، نوری یوشانلویی و مجتبی، بانسی، پیشین، ص ۵۸۲.

موجب حکم دادگاه مبنی بر پرداخت مطالبات طلبکاران شرکت. بنابراین بدون تحقق این سه امر امکان استیفای مطالبات طلبکاران شرکت از اموال شرکاء وجود ندارد.

همچنین است در شرکت نسبی. در این شرکت نیز مسئولیت شرکا در برابر طلبکاران شرکت نسبی است و البته تصور نسبی بودن مستلزم وجود حداقل دو شریک است و نباید این تصور ایجاد شود که شرکت و شرکا در برابر اشخاص مسئولیت نسبی دارند؛ در واقع مسئول اصلی شرکت است ولی شرکا به نسبت مداخله نسبت به یکدیگر در برابر طلبکاران مسئولیت دارند و این مسئولیت مستلزم حضور حداقل دو شریک است. خصوصاً که اگر شرکت تک عضوی در قالب شرکت نسبی تشکیل شود به مثابه شرکت تضامنی شده و موجب بروز ایراد انطباقی با شرکت تضامنی می شود و با مفهوم شرکت نسبی که به حداقل دو شریک نیاز دارد، سازگار نخواهد بود.^{۸۴} مقایسه لایحه قانون تجارت با نمونه های مشابه خارجی نشان می دهد این لایحه ضمن اینکه گام موثری در حرکت همگام با تحولات تجاری هست لیکن از چند جهت واجد ایراد است که رفع آن می تواند به تقویت لایحه در این قسمت کمک کند:

- لایحه حداقل سرمایه لازم جهت تاسیس شرکت را پیش بینی نکرده است.

- لایحه وضعیت شرکت در صورت فوت یا محجوریت عضو واحد را مشخص نکرده است. پیش بینی مقرر خاص در این خصوص می تواند به رفع اختلاف تفاسیر احتمالی کمک کند. راهکار مطلوب در فرض انحصاری بودن ورثه، انتقال قهری شرکت و در فرض تعدد ایشان با رضایت شرکا، تبدیل شرکت به شرکت چند عضوی است.

- محدودیت در تاسیس متعدد شرکت ایده موثر دیگری است که در کشورهای مورد مطالعه اتخاذ شده که می تواند در جلوگیری از تقلب به ضرر اشخاص ثالث مهم باشد.

- پیش بینی الزامات ناظر به افشای اطلاعات شریک واحد، همچنین ذکر اطلاعات شریک در کنار شرکت که شیوه مناسبی جهت حمایت از شخص ثالث است.

- پیش بینی خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت در صورت تقلب شریک واحد راهکار مهم دیگری است که ضرورت داشت قانونگذار به این موضوع توجه صریح می کرد. اشاره به این نکته حائز اهمیت است که در نظام حقوقی ایران کنار گذاشتن شخصیت حقوقی شرکت و مراجعه مستقیم به شریک به صورت صریح شناسایی نشده است لیکن در موارد محدودی آرای در توجه به این تئوری مهم و تحمیل مسئولیت در سیستم قضایی ایران صادر شده است. دادنامه شماره ۱۰۱۷۱۷/۲۲۰۱۰۹۹۷۰۲۲ مورخ ۱۳۹۲ صادره از شعبه یک دادگاه تجدیدنظر استان تهران در این خصوص قابل توجه است. مضمون دادنامه بدین قرار است که: «با وصف استقلال شخصیت حقوقی شرکت از شخصیت حقیقی اعضاء و مدیران آن، هرگاه محرز شود که اقدامات شرکت فی الواقع تحت سیطره موثر شخص حقیقی است، تعهد ایجاد شده را می توان منتسب به اصیل واقعی دانست و او را در برابر متعهدله مسئول شناخت. با توجه به لزوم جلوگیری از تقلب نسبت به قانون و جلوگیری از سوء استفاده از حق، استناد به اصل استقلال شخصیت حقوقی شرکت نمی تواند مستمسکی برای براءت ذمه و رفع مسئولیت از اصیل واقعی باشد همچنانکه ماده ۱۴۳ لایحه اصلاحی اصل استقلال دارایی را مطلق نمی داند.^{۸۵}

نتیجه

اقدام قانونگذار در شناسایی شرکت تک شریک پاسخ مناسب به تامین نیازهای تجاری و اقتصادی کشور هست تا اشخاص بتوانند در قالب تاسیس شرکت از آزادی قانون اساسی خود در تاسیس شرکت جهت فعالیت بهره مند شود. شناسایی شرکت تک شریک تضادی با ماهیت و ساختار شرکت ندارد؛ شرکت ضرورتاً اتحاد اشخاص با بیش از یک شریک نیست؛ شرکت یک سازماندهی عملیاتی است

^{۸۴} میلاد، سلطانی، جواد، شمس و حسین، حمدی، «نقد و بررسی لایحه جدید تجارت در خصوص شرکت های تک عضوی»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۰۰ (۱۴۰۰)، ص ۲۶۶.

^{۸۵} سلیمان زاده، سمیرا، «خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت، مبانی و آثار»، دو فصلنامه نقد و تحلیل آراء قضایی، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، ص ۳۲۷-۳۱۶.

که کالا و خدماتی را تولید و عرضه می کند. بنابراین توسل به ماهیت صرفاً قراردادی شرکت، قاعده وحدت دارایی، احتمال سوء استفاده از قالب شرکت تک شریک و ... دلایل قوی و متقن بر عدم شناسایی شرکت تک نیست خصوصاً که اصل جواز در فقه و همچنین نهاد وقف می تواند موید امکان تاسیس شخصیت حقوقی شرکت با تک عضو می باشد.

محدود شدن امکان تاسیس شرکت شریک به شرکت با مسئولیت محدود در لایحه از این جهت که تجربه قانونگذار در خصوص موضوع جدید است لذا نباید در آن گشاده دستی کرد و همچنین این که در اکثر کشورها و دستورالعمل دوازدهم اتحادیه اروپا هیچ یک از شرکت های سهامی، تعاونی، مختلط، نسبی و تضامنی در مواد نه گانه آن پیش بینی نشده و البته به لحاظ انطباق مطلوب آن با ساختار شرکت با مسئولیت محدود قابل دفاع می باشد. ولی بر خلاف دیگر کشورهای پیشرو در تاسیس شرکت های تک عضو مقررات ناظر به شرکت تک شریک در لایحه از حیث احکام ناظر بر مدیریت و نظارت بر آن کافی نیست. از این رو ضرورت دارد با پیش بینی مقررات جامع تر در خصوص مدیریت شرکت و نظارت بر آن، پیش بینی اقدامات حفاظتی در حمایت از حقوق طلبکاران شرکت نظیر مسئولیت شخصی شریک واحد در صورت نقض مقررات، تقلب و سوء استفاده از استقلال شخصیت حقوقی شرکت، محدود کردن تاسیس شرکت تک شریک به یک مورد برای هر شخص، و همچنین پیش بینی حداقل سرمایه لازم جهت تاسیس شرکت و ارائه تضمین های لازم در صورت عدم پرداخت کامل سرمایه و البته پیش بینی تعهدات افشا بر عضو واحد شرکت در ارتباط با اشخاص طرف قرارداد من جمله ذکر نام شریک واحد در کنار شرکت، کنترل معامله شریک با شرکت من جمله منع وی از اخذ وام، محدود کردن شرکت تک شریک از برخی موضوعات نظیر بانکداری و بیمه زمینه تکمیل مقررہ پیش بینی شده فراهم گردد تا شناسایی حق قانون اساسی اشخاص بر انجام آزادانه فعالیت اقتصادی منتهی به ضرر اشخاص ثالث شرکت نگردد.

منابع

الف-فارسی

کتاب

- اسکینی، ربیعا، حقوق تجارت (شرکتهای تجاری)، ج ۱، (تهران: انتشارات سمت، چ ۴، ۱۳۷۹).
- پاسبان، محمد رضا، حقوق شرکتهای تجاری، (تهران: انتشارات سمت، چ ۴، ۱۳۸۹).
- تفرشی، محمد عیسی، مباحثی تحلیلی از حقوق شرکتهای تجاری، ج ۱، (تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چ ۱، ۱۳۷۸).
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، علم حقوق در گذر تاریخ (تهران: انتشارات گنج دانش، چ ۱، ۱۳۸۷).
- حسنی، حسن، حقوق تعاونیها، (تهران: انتشارات سمت، چ ۱، ۱۳۸۱).
- خزاعی، حسین، حقوق شرکت های تجاری، جلد ۱ و ۲، (تهران: نشر قانون، چ ۱، ۱۳۸۵).
- ستوده تهرانی، حسن، حقوق تجارت، ج ۱، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۶).
- صقری، محمد، تعریف شرکت تجاری، تحولات حقوق خصوصی، زیر نظر ناصر کاتوزیان، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چ ۲، ۱۳۷۱).
- کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی (مشارکتها-صلح)، ج ۳، (تهران: کتابخانه گنج دانش، چ ۴، ۱۳۷۶).
- کاشانی، سید محمود، حقوق مدنی (قراردادهای ویژه)، (تهران: بنیاد حقوقی میزان، چ اول، ۱۳۸۸).
- کاویانی، کورش، حقوق شرکت های تجاری، (تهران: نشر میزان، چ دوم، ۱۳۸۹).

مقالات

- بادکوبه هزاوه، آرش، «قواعد حقوقی حاکم بر شرکت های تک نفره»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۷۶، (۱۳۹۴).
- بریمانی، عیسی و ابراهیمی، فرامرزی، «بررسی تطبیقی تعاون و جایگاه آن در نظام های اقتصادی-اجتماعی»، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۹، (۱۳۸۴).
- رجبعلی دماوندی، محمد، پیروزی، پژمان، نامدار، شکوه و سادات طبائی، مهشید «مفهوم و مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی و پیامدهای آن در حقوق انگلستان و ایران»، پژوهشهای حقوقی، دوره ۲۱، شماره ۵۱، پاییز (۱۴۰۱).
- سید احمد سجادی، سید علی، «تحلیل شرکت از دیدگاه اقتصادی»، مجله حقوق خصوصی دانشگاه تهران، شماره ۱۳، (۱۳۸۷).
- صقری، محمد و جوهر، سعید، «بررسی تطبیقی شرکت تک نفره در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان»، فصلنامه قضاوت، شماره ۸۲، (۱۳۹۴).
- عیسائی تفرشی، محمد و امیر تیموری، سعیده، «شرکت تجاری تک عضوی و تطور تاریخی آن مطالعه تطبیقی»، پژوهش های حقوق تطبیقی، دوره ۱۷، شماره ۱، (۱۳۹۲).
- سلطانی، میلاد، شمس، جواد و حمدی، حسین، «نقد و بررسی لایحه جدید تجارت در خصوص شرکت های تک عضوی»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۰۰، (۱۴۰۰).
- سلیمان زاده، سمیرا، «خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت، مبانی و آثار»، دو فصلنامه نقد و تحلیل آراء قضایی، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان (۱۴۰۱).
- محمودی، اصغر، «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله دانشکده علوم انسانی، سال چهاردهم، شماره ۶۱، (۱۳۸۴).
- نوری یوشانلویی، جعفر و بانسی، مجتبی، «جایگاه شرکت تک عضو در حقوق ایران و اتحادیه اروپا»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۷، شماره ۳، (۱۳۹۶).
- نیازی، عباس، کمرخانی، ایام و جلیلیان، محسن، «بررسی شرکت تک شریک در حقوق ایران با نگاه تطبیقی»، دو فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه سابق)، دوره جدید، سال بیست و دوم، شماره ۸، (۱۳۹۴).

پایان نامه

- مشایخی، پریسا، ظهور شرکت تک نفره در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی علامه محدث نوری (ره)، ۱۳۹۵.

ب- لاتین

Books:

- Davies, P. Gower and Davies, Principles of Modern Company Law, (London, Sweet & Maxwell, 2003)
- Dine, Janel, Marios Koutsias and Michael Blecher, Company Law in the New Europe, (Cheltenham, Edward Elgar, 2007).
- Esperti, Robert A. and Peterson Renno L, Incorporating your Talents: A Guide to One Man Corporation or How to Lead A Sheltered Life, (Mcgraw- Hill Book Company, 1984)
- Henn Harry G. & Alexander R. John, Law of Corporations, (West Publishing Co, Third Edition, 1983).
- Hicks Andrew & S. H. Goo, Cases and Materials on Company Law (New York: Oxford University Press, 5 edn, 2008).
- Romano, Roberto, Foundations of Corporate Law, (Foundation Press, 1993).
- Soderquist D. Larry & Sommer A. A, Corporations, Cases, Materials, Problems, (Contemporary Legal Education Series, Third Edition, 1986).

Articles:

- Beihui, Miao, «A Comparative Study of Legal Framework for Single Member Company in European Union and China», Journal of Politics and Law, Vol. 5, No. 3, (2012).
- Cataldo, Bernard F, «Limited Liability with One Man Companies and Subsidiary Corporations», 18 Law and Contemporary Problems, (1953).
- Chen, Jianlin, «LClash of Corporation Personality Theories: A Comparative Study of One-Member Companies in Singapore and Chaina», 38 Hong Kong L. J, (2008).
- Cohn, E. J. and C. Smitis, «Lifting the Veil in the Company Laws of the European Continent», The International and Comparative Law Quarterly, V. 12, No. 1, (1963)
- Cova, Bruno, Company Law: Implementation of EC Directives, Italy, 4(6) ICCLR, (1993)
- James D, Cox, Thomas Lee Hazen and F hodge o, Eal, «Corporations», Aspen Law and Business, (1997).
- Eroglu, Muzaffer, «Single-Member Companies in Turkish Law», 64 Legal Hukuk Dergisi, (2008).
- Katinka, Bretka, Concept of Single Member Companies in the Light of EU Harmonisation: Comparative Analysis of Serbia, Germany, United Kingdom, (2010).
- Latty, E. R., «A Conceptual Tangle and the One or Two Man Corporation», North Carolina Law Review, Vol. 34, (1995- 1996).
- Lewis L. Clum, Corporation: Liabilities: In Adequate Capitalization as Ground for Disregarding Corporate Entity, Michigan Law Review, Vol. 56, No. 2, (1957)
- Paulhalpern, Michaeltrebilcock and Stuartturnbull, «An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law», University of Toronto Law Review, Vol. 30, (1980)

- Philiplipton & Abeherzberg, Understanding Company Law, (Pyrmont: Lawbook Co, 13 edn, 2006)
- Rotondi, Mario, «Limited Liability of the Individual Trader: One Man Company or Commercial Foundation», 48 Tulane Law Review, (1973- 74).
- Silk, Jules, «One Man Corporation: Scope and Limitations», University of Pennsylvania Law Review, Vol 100., No. 6, (1952).
- Vanessa , Edwards, The EU Twelf Company Law Directive, Company Lawyer, 19(7), (1998).
- Weber-Rey, D, Germany, Company Law: Single Member Companies, 4(5) ICCLR, (1993).
- Wooldridge, Frank, «The Draft Twelfth Directive of Single- Member Companies», Journal of Business Law, (1989).
- Yavasi, Mahmut, «Limited Liability Companies in Turkish Company Law», International Company and Commercial Law Review, (1997).

The Feasibility of Establishing a Single-Member Company in Iranian Legal System

Abstract:

Traditionally, in various legal systems, the presence of at least two partners is considered as a condition for the establishment of the legal personality of the company, and based on this, the formation of a company with a single member is not accepted. The foundations of such an approach are usually over-reliance on the contractual nature of the company, the rule of unity of assets, the possibility of abusing the form of a single-partner company to harm creditors. But over time, these precautions have been abandoned and the legislators of different countries, including Iran, have moved towards the recognition of a single partner company. The identification of a single partner company in a limited liability company in the Commercial Law Amendment Bill - which has not yet been approved by the executive branch - raises the question of whether the identification of this type of company is compatible with the structure of Iran's legal system? This research intends to search for the answer to this question through a descriptive and analytical method and with a comparative approach, and in short, it can be said that the identification of a single partner company does not conflict with the structure of the Iranian legal system, and a limited liability company is the best format for establishing these types of companies.

Keywords: Company, One-Mmeber, Limited Liability Company, Legal Personality, Bill of Trade Law

